

MEHMET ÂKİF ERSOY HAYATI VE ESERLERİ

HAYATI

Mehmet Âkif Ersoy, 1873 yılının Aralık ayında, İstanbul'un Fatih ilçesinin Sarıgözel semtinde doğmuş ve 27 Aralık 1936 Pazar günü, saat 19.45'te Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda vefat etmiştir.

Mehmet Âkif'in babası Mehmet Tâhir Efendi (1826-1888) ve annesi Emine Fierife Hanım'dır (1836-1926). Mehmet Tâhir Efendi çocuk yaşta Arnavutluk'tan İstanbul'a gelerek tahsil etmiş ve Fatih Medresesi müderrisliğine kadar yükselmiş âlim ve ârif bir zattır. Annesi ise aslen Buharalı olan Tokatlı bir aileye mensuptur. Ailenin Âkif'ten sonra Nuriye adında bir de kızları olmuştur.

TAHSİL HAYATI

Mehmet Âkif, dört yaşında iken Fatih'te Emir Buhârî mahalle mektebine (yuva) gönderildi ve tahsil hayatına başladı. Burada iki sene ve sonra sırasıyla üç sene ibtidâî (ilkokul), üç sene rüşdiye (orta okul) ve üç sene mülkiye idâdîsine (lise), sonra da iki senesi (gündüzcü olarak) Ahırkapı'da ve iki senesi (yatılı olarak) Halkalı'da olmak üzere, dört sene de Baytar Mektebi'ne (Veterinerlik Fakültesi) devam etti. 1893'te mektebin ilk mezunu ve birincisi olarak diploma aldı.

Mehmet Âkif, resmî tahsilin dışında, çok bilgili ve şuurlu bir zat olan babası başta olmak üzere birçok âlimden devamlı olarak ders okumuş ve kendisini yetiştirmiştir. Lisana karşı bilhassa kabiliyeti bulunduğundan, devamlı çalışarak Arapça, Farsça ve Fransızca'yı, edebiyatlarını takip edecek ve tercümeler yapacak kadar iyi öğrenmiştir. Çocukken başladığı hâfızlık çalışmalarını, bir müddet ara verdikten sonra, yirmi yaşında iken kendi kendine tamamlamış ve Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir. Mısır'daki son seneleri de Kur'an meâlî ile meşgul olarak geçmiştir.

SPORCULUĞU

Tahsil hayatı boyunca daima derslerinde birinci olan Mehmet Âkif, aynı zamanda çeşitli sporlarla meşgul oluyor, bunları da, derslerine mâni olmadan, en iyi şekilde yapıyordu. On dört yaşında iken – Osmanlı toplumunda asırlardır en sevilen ve yaygın spor olan – yağlı güreşe başlamıştı. 16-18 yaşlarında, köy düğünlerindeki güreşlere katıldığı olmuştur. Uzun mesafeleri yorulmadan yürüyor; hafta sonları okula giderken, Fatih'ten Halkalı'ya ve bazen güreşmek için Halkalı'dan Çatalca'nın köylerine yürüyerek gittiği oluyordu. Ayrıca gülle atar, ata biner ve çok iyi yüzerdi. İstanbul Boğazı'nı da yüzerek geçmiştir.

Ömrü boyunca daima manevî ve fikrî bir mücadele içinde yaşayan Âkif'in, günün birinde ve ihtiyaç hâlinde, bedenlen cihâd etmek için de hazır bulunmayı bir ibadet saydığı ve bunun için gayret gösterdiği anlaşılmaktadır.

BULUNDUĞU VAZİFELER

Tahsilini tamamladıktan sonra, Ziraat Vekâleti Baytarlık şubesinde vazifeye başlamıştı. İlk dört sene Rumeli, Anadolu ve Arap bölgelerinde dolaşarak baytarlık yaptı. Yirmi yıllık bir memuriyetten sonra – bir başkasına yapılan haksızlık üzerine - istifa ettiğinde, aynı şubenin müdür muavinliği vazifesinde bulunuyordu.

Öğretmenlik hayatına 1906'da Halkalı Baytar Mektebi'ne "kitâbet-i resmiye" (resmî yazışma usûlü) dersi muallimliği ile başladı. 1908'den sonra ise Edebiyat Fakültesi ile Dârülhilâfe Medresesi'nde "Osmanlı Edebiyatı" müderrisliğinde bulundu. Mütareke devrinde, "*İslâmiyet'i doğru olarak halka öğretmek, yanlış bilgileri gidermek ve İslâm ahlâkını korumak*" için fieyhülislam'lık'a bağlı olarak kurulmuş bir "İslâm Danışma, Tebliğ ve İrşad İlim Heyeti" olan "Darülhikmet-il İslâmiyye"de üye ve başkâtip (genel sekreter) olarak çalıştı (Ağustos 1918 – Nisan 1920) ve bu kuruluşun yayın organı olan "Ceride-i İlmiyye"yi idare etti. İstiklâl Savaşı'nı yapan Birinci Millet Meclisi'nde milletvekili olarak vazife gördü. Mısır'da 1929 yılından 1936'ya kadar, Kahire Üniversitesi'nde Türkçe Hocalığı yaptı. Bütün ömrünü okuyarak ve okutarak geçirdi.

Yirmi beş yaşında iken İsmet Hanım'la (1878-1944) evlenen Mehmet Âkif'in üç kızı ve iki oğlu olmuştur.

SEBİLÜRREŞAD DERGİSİ

Mehmet Âkif, şiirlerinin büyük çoğunluğunu "baş muharrir"i bulunduğu dergide, ilk sayısından başlayarak yayınlamıştır. 1908'de "*Sırâtımüstakîm*" adıyla (Prof.) Ebululâ Mardin (1881-1957) ve Eşref Edib (Fergan) (1883-1971) tarafından çıkarılan, 1912'den sonra ise "*Sebîlürreşad*" adını alarak yalnız Eşref Edib tarafından devam ettirilen bu dergi, 1925 yılı başına kadar çıkmaya devam etmiş ve 641 sayı yayınlanmıştı. Fikir hayatımızda ve yakın tarihimizde çok önemli bir yeri olan bu derginin, 362 sayı yayınlandığı ikinci bir dönemi (1948-1966) daha vardır.

SEYAHATLERİ

Okulunu bitirdikten sonra baytarlık yaparken Arnavutluk'a (İpek) giderek, amcalarını ziyaret etmiş; Edirne merkez olarak Rumeli'yi, Adana merkez olarak Anadolu'yu, fiam ve civarını dolaşmış; 1914 yılı başında, davetli olarak, iki ay devam eden "Beyrut – Kahire – el'Uksur – Medine – fiam" seyahatine çıkmış; aynı yılın sonunda vatanî bir vazifeye üç aylığına Berlin'de ve yine aynı şekilde 1915 Mayıs'ından sonra beş aylığına "Necid (Riyad) – Medine – fiam – Beyrut"ta bulunmuş; 1918 yılı Temmuz ayında bir ay davetli olarak Beyrut'a gitmiş; İstiklâl Savaşı sırasında, halkı teşvik için Anadolu'yu ve cepheleri dolaşmış ve hayatının son yıllarını Kahire'de geçirmiştir.

fiİR HAYATI

Lise yıllarında şiirle meşgul olmaya başlamıştı. Baytar Mektebi'nin son senelerinde bu kabiliyetini ilerletti. Türkçeye ve aruz veznine hâkim olmuştu. Arkadaşlarına uzun manzum mektuplar yazıyordu. Önceleri, Ziya Paşa, Muallim Naci ve Namık Kemal gibi eski üstadlar tarzında şiirler nazmederken, daha sonra kendi üslûbunu bularak onların tesirinden uzaklaşmıştır.

fiâirliğinin ilk devresinde yazdığı, yayınlanmamış binlerce mısralık eski şiirlerini yok etmiştir. Bunlardan elde sadece, bazı dostlarının defterlerinde bulunan veya çeşitli dergilerde daha önce çıkmış olan, iki bin mısra kadarı kalmıştır. Bu eski şiirlerini “Safahat” (Safhalar, Hayattan Manzaralar) adını verdiği şiir kitabına da almamıştır.

YAZI VE KİTAPLARI

fiirlerini, 1908'de çıkmaya başlayan ve kendisinin baş yazarlığını yaptığı “Sırâtımüstakim” dergisinde yayınladı. Bunlar, o zamana kadar rastlanmamış derecede akıcı, sâde, halkın hayatını anlatan ve duygularını dile getiren, millî şiirlerdi. Bir zaman sonra “Sebîlürreşad” adını alan dergide yayınlanan bu şiirler, tamamlandıkça, “Safahat” genel başlığı altında, küçük kitaplar hâlinde neşrediliyorlardı. 1911-1924 yılları arasında ilk altı kitap çıkmış, yedincisi ise 1933'te Kahire'de yayınlanmıştır.

Mehmet Âkif Bey, şiirlerinden başka, Sebîlürreşad'ın hemen her sayısına tefsir yazıları, makaleler ve tercümeler de vermekteydi. Bunların da bir kısmı kitap olarak yayınlanmıştır.

DESTAN fiAİRİ

Balkan Harbi sırasında, “Müdâfaa-i Milliye Hey'eti Neşriyat fiûbesi”nde Abdülhak Hâmid, Süleyman Nazif, Cenab fiehâbeddin, Hüseyin Kâzım ve daha birkaç yazar ile birlikte âza olarak bulundu. Hey'etin başkanı, zamanın edip ve şâirleri tarafından büyük saygı gören ve “üstâd” sıfatına lâyık bulunan “Ta'lîm-i Edebiyat” müellifi Recâîzâde Mahmud Ekrem Bey idi.

Bu toplantılar sırasında bir gün Recâîzâde, Âkif'e hitap ederek: “*Milletin, millî bir destana ihtiyâcı olduğunu ve bunu da ancak kendisinin yapabileceğini söylemiş ve yazmasını istemiş*”tir.

BÜYÜK fiAİR

Mehmet Âkif, daha önce Muallim Naci ile başlamış olan, Türkçenin sade ve akıcı bir şekilde aruza tatbikinin ilk büyük temsilcisidir. Mizahî fıkralardan en heyecanlı şiirlere kadar, en güzel Türkçe ile, milletine şaheserler vermiştir. fiirleri, her bakımdan, edebiyat tarihimizde eşsiz güzellikte muhteşem parçalardır. Basit bir hayat sahnesini anlatan mısralarında bile, hem en keskin bir zekânın şimşekleri, hem de titreyen bir gönlün gözyaşları sezilir...

Çağdaşı olan bütün büyük şair ve edibler, Mehmet Âkif'in yüksekliğini kabul edip, bunu itiraf ve takdir eden beyanlarda bulunmuşlardır. Âkif Bey, şiirlerinde ve makalelerinde, "sadelik, millîlik, din ve ahlâka bağlılık" şeklinde özetlenebilecek olan edebiyat görüşünü açıklamıştır. Kendisi, en fazla önem verdiği iki değer, "dil ve din" olduğunu söylemektedir.

fiirlerinden bazıları bestelenmiş ve önemli bir kısmı Arapçaya çevrilmiştir.

ARKADAŞIININ ÇOCUKLARI

Mehmet Âkif, Baytar Mektebi'nde birlikte okudukları ve sevdiği arkadaşı İslimyeli Hasan Tahsin Bey ile karşılıklı andlaşmışlar ve hayatta kalanın, daha önce ölenin ailesine bakacağına dair söz vermişlerdi.

Hasan Bey, Edirne Baytar Müfettişi bulunduğu sırada 1910 yılında vefat edince, Âkif Bey –daima olduğu gibi– sözünde durarak, merhumun üç çocuğunun bakımını üzerine almıştı. Bu çocukların büyüğü olan Cevdet'i, Baytar Mektebi'nde okutuyordu.

Mehmet Âkif'in büyük oğlu Emin Ersoy, hatıralarında, bu çocuklardan biri olan Süheylâ hakkında şunları söylemektedir:

"Süheylâ Hanım isminde bir evlâd-ı mânevîsi de ablalarım ile birlikte (Ankara'ya) gelmişti. Bu kızcağızı küçüklüğümde öz hemşirem sanırdım. Hasan Tahsin Bey namında babamın pek samimî arkadaşlarından bir zatın kızı olan Süheylâ Hanım'ın pederi ölmüş, babam da bu çocuğu evimize almış, onun tahsil ve terbiyesi ile bizzat alâkadar olmuş, netice Süheylâ ablam Darümuallimât'ı ikmâl ettikten sonra Darülfünûn'u dahi bitirmişti. Ben alfabeyi ve ilk tahsilimi ondan öğrendim."

MİLLETİYLE BİRLİKTE

AĞLAYAN FİAİR

Balkan Harbi'nin – Rumeli müslümanlarının çoluk çocuk katledildiği, nehirlerin cesetlerle dolduğu - felâketli günlerinde, 1913 yılının fiubat ayı içinde, İstanbul'da Beyazıd Camii'nde bir ikinci sonrası, Fatih ve Süleymaniye camilerinde ise Cuma namazlarından sonra kalabalık cemaatlere va'az kürsülerinden hitap ederek, halkı birliğe, cihada ve orduya yardıma çağırmıştır.

Mehmet Âkif, bu konuşmalarını, o sırada orduya destek vermek için kurulmuş olan “Millî Müdafaa Cemiyeti”nin İrşad Heyeti üyesi olarak yapmıştı. Bu konuşmaların ilânları günlük gazetelerde ve metni Sebîlürreşad’da yayınlanmıştır.

Bu savaşta, vahşice öldürülen mazlumlara, alınına bıçakla haç çizilen ve sarıklarından asılan din adamlarının, sürüklenip götürülen masum genç kızların acı ve ızdırapları, onun feryad eden şiirleriyle millî vicdana ve tarihe yazılmıştır.

Kendisinin ve derginin bütün neşriyatı, daima din, vatan ve millet duyguları ile yapılmış ve bu yayınlar, birkaç sene sonra milletçe kalkışılacak olan Millî Mücadele’nin de tohumlarını atmıştır. Nitekim Mehmet Âkif, 1920 fiubat ayında, ilk kurşunun atıldığı Balıkesir cephesine koşarak, Zağnos Paşa Camii kürsüsünden halkı cihada çağıracaktı.

BERLİN SEYAHATI

Mehmet Âkif, 1914 yılı sonunda, devlet tarafından vazifeli olarak Almanya’ya gönderilen bir hey’ete dâhil olarak Berlin’e gitti. Burada üç ay kadar kaldıktan sonra 1915 Mart ayının ilk yarısı içinde İstanbul’a döndü.

Harpte müttefikimiz olan Almanlar, Fransız, Rus ve İngiliz ordularında bulunup da savaş sırasında kendilerine esir düşmüş olan Müslümanları, ayrı kamplarda toplamışlardı. Bu kamplardaki esirlere iyi muamele ediliyordu. Bunlar için camiler ve okullar inşâ edilmişti.

Almanlar, Müslümanların lideri olan Osmanlılara, Müslüman esirlere karşı güzel davranışlarını göstererek bir cemîle yapmak; esirleri ise Halife’lerinin kendileriyle birlik olduğunu göstererek kazanmak istiyorlardı. Bu maksatla Almanlar tarafından davet edilen hey’etlerin birine Mehmet Âkif de katılmıştır.

Bu gibi faaliyetler, askerî haberalma ve casusluk teşkilâtı olarak çalışan Osmanlı “Teşkilât-ı Mahsûsa”sı tarafından yürütölmekteydi.

NECİD SEYAHATI

Mehmet Âkif, 1915 yılının Mayıs ayı ortalarında yine resmen vazifeli olarak, “Teşkilât-ı Mahsûsa”nın başkanı Kuşçubaşı Eşref Bey’in idaresindeki bir heyete katıldı.

Arabistan’ın Necid bölgesine yapılan ve dört buçuk ay süren bu seyahatin hedefi Riyad idi. Fierif Hüseyin’in İngilizlerle anlaştığının ve isyan hazırlığı içinde olduğunu anlaşılmaması üzerine devlete sâdık kalmış olan Necid meliki İbnürreşîd ile kendisinin hükûmet merkezi olan Riyad’da görüşülecekti. Bu görüşme yapılarak fieyh İbnürreşîd’e gerekenler söylenmiş ve yakınlarına gönderilen hediyeler verilmiştir.

Seyahat dönüşünde fiam'a ve Beyrut'a da uğrayan Âkif Bey, 1915 Ekim ayı başında İstanbul'da idi.

Âkif'in fiam'da bulunduğu günlerde orada olan eski talebesi Baha Kâhyaoğlu, Suriye gazetelerinde "fiâir-i İslâm"ın geleceğinin haber verildiğini ve Damaskus Oteli'nde toplanan yüz kadar âlim ve şâirin Âkif Bey'e hürmetlerini sunduklarını, mütevâzı şâirin bu hâlden çok sıkıldığını yazmaktadır.

Bu seyahat sırasında Medine'yi ikinci defa ziyaret etme fırsatını elde eden Âkif, kendisinin en yüksek eserlerinden sayılan "Necid Çöllerinden Medîne'ye" şiirini bu ziyaretin ilhâmı ile yazdı.

VATAN HİZMETİ

İttihad ve Terakki Hükûmeti'nin düşünce ve idare şekline muhalif olan Mehmet Âkif'in resmî vazife kabul ederek Berlin'e ve Necid'e gitmesi, onun, hükûmet ile devleti birbirinden ayrı görebilen vatanseverliğinin bir gereği idi. Vatanın büyük tehlikeler karşısında bulunduğu bir sırada Âkif'in fikir ayrılıklarını mesele yapması düşünülemezdi. Esasen yerine getirdiği vazifenin İttihad ve Terakki Partisi veya siyaseti ile bir ilgisi olmadığı gibi, Teşkilât-ı Mahsûsa da siyâsî değil, doğrudan orduya bağlı millî bir kuruluştur.

Âkif Bey 1925 sonrasında, on yıllık savaştan çıkmış, maddî manevî zayıf düşmüş ülkesine zarar vermemek için, yanlış bulduğu tutumlar karşısındaki büyük ızdırabına rağmen susmayı tercih etmiştir. Ne kadar doğru da olsa, o yıllarda kabul görmeyecek ve fitneye sebep olarak millete zarar verecek bir hareket tarzı, merhumun yüksek şahsiyetinin ve vatanseverliğinin kabul edebileceği bir tavır değildir.

DARÜLHİKME'DE

Savaş sonrasında, halk arasında sarsılmış olan dinî ve ahlakî değerleri canlandırıp korumak için İstanbul'da, fieyhülislâmlık'a bağlı olarak "Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye" adıyla bir müessese kurulmuştu. 12 Ağustos 1918'de açılan bu teşkilât, zamanın tanınmış İslâm âlimlerini ve fikir adamlarını çatısı altında toplayan, yüksek seviyede, bir "İslâmî, danışma, tebliğ ve irşad hey'eti" idi.

Mehmet Âkif, Beyrut'ta bulunduğu sırada "Dârü'l-Hikme"ye başkâtip olarak tâyin olunmuş ve dönüşünde vazifesine başlamış, 23 Ocak 1920 tarihinde başkâtiplik üzerinde kalmak üzere âzâlığa da tâyin olunmuştur.

Dârülhikme kurulunca, Meşîhat (fieyhülislâmlık) dâiresinin resmî gazetesi olan, aylık "Ceride-i İlmiyye" de Dârülhikme'nin başkitâbetine bağlanmıştı. İlk sayısı 1914 Mayıs'ında yayınlanmış olan mecmua, bu bağlanışa kadar kırk dört sayı intişâr etmişti. Elli üçüncü

sayısından sonra on beş günlük olan derginin 45 – 58. sayıları Âkif Bey'in idaresinde çıkarılmıştır.

Mehmet Âkif, Anadolu'ya geçerek "Kuvâ-yı Milliye"ye katıldığı anlaşıldıktan sonra "vazifesinden izin almadan ayrıldığı" gerekçesi ile 3 Mayıs 1920'de Dârülhikme'deki vazifesinden azledilmiştir.

MİLLÎ MÜCADELE'YE DESTEK

1920 yılı başından itibaren, Sebîlürreşâd dergisinin idarehanesi, Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçmiş olanlarla İstanbul'daki yakınları arasındaki haberleşmenin ve gizli haberleşmelerin merkezi olmuştu. Gazeteler ve mektuplar dergi vâsıtası ile Anadolu'ya gidiyor ve İstanbul'a geliyordu.

Millî Mücadele'yi destekleyen, yabancı dilden eserler tercüme ettirilerek basılıyor ve Sebîlürreşâd paketlerinin içinde ve başka yollarla Anadolu'ya gönderiliyordu. Müslüman Hindli yazar fieyh Müşir Kıdvay'ın, Ömer Rıza (Doğrul) tarafından İngilizceden tercüme edilen ve Necm-i İstikbâl Matbaasında bastırılarak gönderilen, iki eseri de bunların arasındaydı.

BALIKESİR HİTÂBESİ

1919 yılında Anadolu'daki Millî Mücadele'nin ilk faaliyetleri görülmüş; bilhassa 15 Mayıs'ta, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde ilk cepheler açılmaya başlamıştı.

Düşman işgali altındaki İstanbul'da bunalan Mehmet Âkif, 1920 yılının Ocak ayı sonunda Eşref Edib'le birlikte Balıkesir'e gitti. Burada, Zağnos Paşa Camii'nde Cuma namazından sonra va'az kürsüsüne çıkarak halka hitap etti.

"Ey Müslüman!" hitâbıyla konuşmasına başlayan Âkif, önce "*Cihan altüst olurken seyre baktın öyle durdun da; Bugün bir serserisin, derbedersin kendi yurdunda!*" diye başlayan şiirini okumuştur.

Bundan sonra: Müslümanların neden geri kaldıklarını; insan gibi yaşamak isteyenlerin kuvvetli olmaya mecbur olduklarını; denizaltılar, uçaklar yapan Batılıların bunu tek tek değil, birleşerek yaptıklarını; bugün her şeyin cemaatler ve şirketler tarafından yapıldığını; bizim, bir araya gelip çalışmayı beceremediğimiz için aynı şeyleri yapamadığımızı; geçmişteki kırılganlıkları unutmak ve birleşmek lâzım geldiğini; eğer bunu başaramazsak, bizi idarelerine alacak olanların, bize hayvan muamelesi edeceklerini anlatmıştı. Söylediklerini misallerle izah ve ispat eden ve âyetlerle destekleyen Âkif, sözü Karesi'de (Balıkesir) başlamış olan Millî Mücadele'ye getirmiş ve konuşmasını şöyle bitirmiştir:

“Osmanlı saltanatını i’lâ için Karesi’nin, bu kahraman İslâm muhitinin vaktiyle ne büyük fedâkârlıklar gösterdiği herkesin malûmudur. Rumeli’yi baştan başa fetheden hep bu topraktan yetişen babayiğitlerdir. O kahraman ecdadın torunları olduğunuzu isbât etmelisiniz. Anadolu’yu müdâfa’a hususunda diğer vilâyetlere ön ayak olmak şerefini siz ihrâz ettiniz. Sa’yiniz meşkûrdur. İnşâallah bu şân ü şeref kıyâmete kadar artar gider. İnşâallah vatanımızın haysiyeti, istiklâli, saâdeti, refâhı, ümrânı dünyâlar durdukça masûn ve mahfûz kalır.”

TAKİP VE BASKI ALTINDA

Âkif Bey, Balıkesir’e gidip bu konuşmasını yaptığı sırada Dârülhikme’de çalışmakta, halkı direnmeye çağıran haftalık dergisini çıkarmakta ve bunları, düşman işgali altındaki İstanbul’da yapmakta idi.

Üstelik Balıkesir konuşmasından sonra yine İstanbul’a döndüğü gibi, çok heyecanlı ve düşman aleyhtarı olan bu konuşmasının metnini dergisinde de yayınlamıştı. Bundan sonra Sebîlürreşad, işgal kuvvetleri tarafından devamlı sansür edilmiş ve kendisi de takip altına alınmıştır.

Mehmet Âkif, İstanbul’daki faaliyetleri, temasları ve neşriyatı ile Millî Mücadele’ye büyük destek sağlamakta idi. Fakat buradaki baskı, Âkif Bey’in Balıkesir va’azından sonra daha da artmış ve dergideki bazı yazıların, bazan tamamı “İşgal Kuvvetleri Sansür Heyeti” tarafından çıkarılır olmuştu.

İstanbul caddelerinde devriye gezen düşman askerlerini görmemek için Âkif Bey ara sokaklardan gidiyor, vapurların alt kamaralarında oturuyordu. İstanbul çalışamaz hâle gelmişti.

Bu sebeple, Millî Mücadele’ye daha çok faydalı olabilmek için artık Anadolu’ya geçmek, cihâdın ortasında bulunmak istiyordu.

SAVAŞIN İÇİNDE

Nihayet İstanbul’da hizmet imkânı kalmadığını gören Âkif Bey, itibarlı ve yüksek maaşlı işini ve ailesini bırakarak, 10 Nisan 1920 tarihinde Millî Mücadele’ye katılmak üzere, gizlice Ankara’ya doğru yola çıkmış; Büyük Millet Meclisi’nin açılışının ertesi günü, 24 Nisan 1920’de Ankara’ya varmış, gider gitmez faaliyete geçerek, 28 Nisan tarihli “Hâkimiyet-i Milliye” gazetesinde de haber verildiği gibi, 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Camii’nde kürsüye çıkarak halka hitap etmeye başlamış ve İstiklâl Savaşı’na Burdur mebusu olarak katılmıştır.

Mehmet Âkif, o günler için çok büyük bir hizmet olarak, Ankara’da da Sebîlürreşad’ı çıkarmaya devam etmiş; Eskişehir, Konya, Kastamonu, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya ve çevrelerini dolaşarak, büyük gayesi, yani dini, vatani ve milleti uğrunda canla başla

çalışmıştır. Savaş sırasında, defalarca cephelere giderek gazilerle konuşmuş, onları cihada teşvik ederek yüreklendirmiştir.

ANKARA YOLCULUĞU

NASIL YAPILDI?

Mehmet Âkif'in Ankara yolculuğunu, bu yolculukta onunla birlikte bulunan oğlu Emin'in anlattıklarına dayanarak şu şekilde tesbit ve hülâsa edebiliriz:

10 Nisan 1920 günü sabahı, namazdan sonra ailesiyle vedalaşan Âkif, oniki yaşındaki oğlu Emin'i yanına alarak Çengelköyü'nde oturduğu evden hareket etti. Yürüyerek Üsküdar'da Karacaahmed Mezarlığı'na geldiler. Burada Âkif'i, Ali fiükrü Bey (Trabzon'un maktul şehid mebusu, 1884-1923) bir fayton ile beklemekteydi. Faytonla Kısıklı üzerinden Alemdağı'na gittiler. Burada Millî Mücadelecilerin toplandığı bir çiftlikte (Baltacı Çiftliği olmalı) atlara bindiler ve bir süvarinin refakatinde yola devam ettiler. Geceyi bir köyde geçirip, ertesi gün İzmit ile Adapazarı arasında, Kuvâ-yı Milliye'ye cephane götüren bir kafilere rastlayarak ona katıldılar. Geyve yakınlarında Kuşçubaşı Eşref ve Yenibahçeli fiükrü Beylere rastladılar. Daha ileride bu ikisi ile birlikte topluluktan ayrılarak beş kişilik bir kafilâ hâlinde, demiryolundan dekovil ile Ankara'ya gittiler.

ANKARA'YA VARİFİ: 24 NİSAN 1920

Mehmet Âkif ile Ali fiükrü Bey Ankara'ya Meclis'in açıldığı günün ertesi Cumartesi günü öğle sıralarında vardılar. Babasıyla birlikte bulunan Emin, Ankara'ya geldikleri günü şöyle anlatıyor:

“Eskişehir'den Ankara'ya tren ile gittik... Atatürk Ankara'da idi. Millet Meclisi yeni teşekkül etmişti. Gazi ile babamın ilk görüşmelerini bugünkü gibi hatırlarım.

“Tren öğleye doğru Ankara'ya vâsıl oldu. Ali fiükrü Bey, peder ve ben yaylı bir arabadan Millet Meclisi'nin önünde indik. Babam bana, sen buralarda otur diyerek, Meclis'in bahçesini gösteriyordu. İşte o sırada Gazi başındaki siyah kalpağı ile gözüktü. Yanında Erzurum mebusu Gözübüyükzâde Ziya Hoca ve daha tanımadığım iki üç kişi var idi. Evvelâ Ali fiükrü Bey'in elini sıkarak hoş geldiniz diyen Atatürk oldu; bilâhare şâire iltifat etti:

“– Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim” dedi.

“Onlar uzaklaşır iken biz de Ankara'da, acıkan karnımızı doyuracak bir lokanta aradık.”

Meclis'in 24 Nisan Cumartesi günü yapılan ikinci toplantısının, öğleden sonra üçte başlayan üçüncü celsesinde, Trabzon mebusu Ali fiükrü Bey'in, müzakereler sırasında söylediği birkaç cümlenin zapta geçmiş olduğu görülüyor.

Bu bilgilerin ışığında, *“Âkif Bey ve arkadaşının 24 Nisan günü öğle vakti Ankara'ya geldiklerini ve Ali fiükrü Bey'in Meclis'in öğleden sonraki toplantısına, katıldığını”* söyleyebiliriz. O sırada henüz mebus olmayan Âkif Bey ile oğlu da büyük ihtimalle dinleyiciler arasında bulunuyorlardı...

Âkif, Ankara'ya gelir gelmez Hacı Bayram Camii'nden başlayarak halka hitap etmiş, ikna olunması gereken kimselerle konuşmalar yapmış, Millî Mücadele'ye yardım edebilecek şehirleri dolaşarak, “Kuvâ-yı Milliye”nin bir “İttihatçı” hareket olmadığını, bu vatani da kaybedersek gidecek yerimizin kalmadığını, bu savaşın dine ve Halife'ye hıyânet için yapılmadığını, bunun bir “cihâd” ve katılmanın “farz” olduğunu halka anlatmış, şüpheleri giderip, isyanları yatıştırıp, gönülleri tutuşturmuş ve büyük bir “ihtiyaç”a cevap vermiştir.

BURDUR VE BİGA'DAN

MEBUS SEÇİLMESİ

Mehmet Âkif'in Burdur'dan mebus seçilmesine, o sırada yeni seçilmiş olan bir mebusun istifa etmesi ve Mustafa Kemal Paşa'nın onun yerine Âkif Bey'in yazılmasını istemesi, sebep olmuştur.

Ankara'ya 24 Nisan'da gelmiş olan Âkif Bey'in seçilmesi, Paşa'nın 29 Nisan 1920 tarihli bir telgrafı ile Burdur'un bağlı bulunduğu Konya vilâyetinin vali vekili ve kolordu kumandanı olan Albay Fahreddin (Altay) Bey'e bildirilmiştir. Burada yapılan seçim sonucunda en fazla oyu Âkif Bey almıştır.

Mehmet Âkif Bey'in, Burdur'dan seçildiğinden haberi olmayan Bigalıların da, onu mebus intihâb etmelerine neyin vesile olduğunu bilemiyoruz. Ancak birkaç ay önce Balıkesir'e giderek Millî Mücadele'yi teşvik bâbında Zağnos Paşa Camii'nde konuşma yapmış olan Âkif Bey'in, aydınlarca esasen bilinen şahsiyetine ilâveten halk tarafından da iyi tanındığı ve böyle bir meselede isminin ilk akla gelenler arasında bulunacağı tabiidir. Burdur'da olduğu gibi burada da en fazla oyu almış olması da bunu göstermektedir.

MİLLÎ MÜCADELE KONUSIYALARI

Mehmet Âkif'in, İstiklâl Savaşı yıllarındaki hizmetleri arasında, Kastamonu'da yaptığı faaliyetlerin ayrı bir yeri vardır. İstanbul'dan ve Batı Anadolu'dan Ankara'ya geçişlerin ve yapılan silah vesair hayatî yardımların yolu üzerindeki en önemli bir liman ve merkez olan Gelibolu ve Kastamonu ile civarında, Ekim-Aralık 1920 aylarında dolaşarak ve Nasrullah Camii'nde toplanan halka defalarca hitap ederek, harbin gerçek sebeplerini ve dünyanın o

sırada bulunduğu siyasî durumu açıklamış; bütün müslümanları ve Osmanlı Devleti'ni tehdit eden tehlikelerin asıl kaynaklarını anlatmış; halkı ciddi olarak bilgilendirmiş, böylece onların şuurlanması ve mücadeleye katılmalarını sağlamıştır.

Bu sırada Sebîlürreşad'ın üç sayısı da Kastamonu'da yayınlanmış ve kendisinin çok önemli olan konuşmalarının bulunduğu bu dergi sayıları, binlerce nüsha bastırılarak Anadolu'ya ve cephelere dağıtılmış; camilerde, derneklerde ve askerî birliklerde okutulmuştur.

Mehmet Âkif'in bu konuşmaları, hâlen, İstiklal Savaşı'mızın ne için, nasıl ve hangi gayelerle yapıldığını, ilk defa ve içinde yaşayarak anlatan en önemli ve çok kıymetli, tarihî belgelerdir.

MANEVÎ ÖNDER

Halk tarafından çok iyi tanınan ve sevilen Mehmet Âkif'in Ankara'ya giderek "Kuvâ-yı Milliye"ye katılmış olması, bütün millet üzerinde çok müsbet bir tesir uyandırmıştır.

Mehmet Âkif'in, sağlam imanı, itidali ve akl-ı selimi ile, o ağır şartlarda mümkün olan en meşru, mâkul ve doğru olan kararı vereceğine güvenildiği için, onun bu harekete katılarak onaylamış olması, Millî Mücadele'nin, Birinci Dünya Harbi'ne katılımımız gibi, "İttihatçıların, sonu kötü bitecek bir macerası" olacağından korkan veya "devlete karşı bir isyan" olduğunu düşünerek samimiyetinden şüphe eden birçok kimseyi tatmin etmiş ve onların da maddî manevî güçleriyle mücadeleye katılmalarını sağlamıştır.

Onun, sessiz, mütevâzı, hiç kimsenin başına kakmadan, övünmeden, makam ve maaş beklemeden ve insanların kendisinden böyle bir şey beklemediği bir sırada, her şeyini tehlikeye atarak yaptığı bu büyük fedâkârlık, kahramanlık ve kısacası "büyük vatanseverlik"ın değerini bilen tarih ve fikir adamları, hiç tereddüt etmeden Mehmet Âkif'e, "İstiklâl Savaşımızın Manevi Önderi" sıfatını vermişlerdir.

Mehmet Âkif, bu şekilde, bütün mevcudiyeti ile katıldığı İstiklal Savaşı'nı, önce, bütün Müslümanların başı olan Türkiye'yi, sonra da İslâm âlemini hatta bütün Doğu halklarını maddî manevi esaretten kurtaracak bir mücadelenin başlangıcı olarak görüyordu.

ÂKİF'İN SAMİMİYETİ

Mehmet Âkif'in Müslüman Anadolu halkı üzerinde büyük te'siri vardı. Onun gerçek bir dindar, katıksız bir vatansever ve hâlis bir mücâhid olduğunu bilen Müslüman aydınlar ve halk, ona tam bir itimad beslemekteydiler. Gerçekten de Âkif bu itimada lâyıktı ve geçmişi olduğu gibi, yaşadığı hâl de bunun şâhidi idi.

Kastamonu hitabesi sırasında Mehmet Âkif Bey, kırk yedi yaşında bulunuyordu. O sabah, yanında taşıdığı kitabın ne olduğunu soran Kastamonulu Hâfız Ömer Efendi'ye şu cevabı vermişti:

“Tefsîr-i Celâleyn'dir. Bunu dâima yanımda taşır, Kelâm-ı Kadîm gibi okurum. fiimdiye kadar on sekiz defa hatmettim. fiimdi on dokuzuncu hatme devam ediyorum.”

İSTİKLÂL MARŞI

Yazdığı şiir, 12 Mart 1921'de, Meclis kararı ile “İstiklâl Marşı” olarak kabul olunmuştu. İstiklâl Marşı'mızın yazılma hadisesi de hem milletimize hem de Âkif merhuma tam olarak yakışan bir özellik ve güzellik göstermektedir:

Genel Kurmay'ın Millî Eğitim Bakanlığı'na müracaat ederek, *“Bu savaşımızın mânâsını anlatacak, halka ve askere heyecan verecek ve diğer milletlerde bulunan millî marşlara denk olacak bir marş”* istemesi üzerine, Millî Eğitim Bakanlığı bütün kuruluşlarına bir genelge ile bildirdiği gibi gazetelere de ilân vererek ve *“Birinci seçilenin sözlerine 500 ve bestesine 500 lira olmak üzere mükâfat”* koyarak, bir müsabaka açmıştı.

Müsabakaya 700'den fazla şiir geldi. Âkif Bey, işin içinde para olduğu için, herkes kendisinden istemesine rağmen, bir şey yazmadı. Halbuki o sırada bir paltosu yoktu ve çok soğuklarda arkadaşının (Baytar Prof. İfîk Kolaylı) paltosunu ödünç alıyordu... Sonunda Âkif Bey'i, kendisine “para vermeyeceklerini” söyleyerek razı ettiler ve işte bu ihlâs ve samimiyet ile, muhteşem “İstiklâl Marşı”mız kaleme alındı... Âkif Bey, mükâfat olarak ayrılan parayı, Dârülmessâ (İşevi) adlı, Hilâl-i Ahmer'e (Kızılay) bağlı bir derneğe verdirmişti.

İSTİKLÂL MARŞI'NIN MANASI

Bu marş – insanı heyecanlara gark eden müthiş bir duygu çağlayanı olduğu gibi – aynı zamanda, aziz milletimizin, müslüman olup öz ve has benliğini bulduktan sonra kazandığı bütün değerleri, yücelikleri ve güzellikleri de tesbit edip dile getiren; hepimizin yaşama gayesini tesbit ve ilân eden, muazzam bir bildiri ve bir millî yemindir...

Bunun böyle olduğu, on kıt'alık İstiklâl Marşı şiirinin, Büyük Millet Meclisi'nde ilk defa okunduğu 1 Mart ve resmen kabul olunup iki defa üst üste okutulduğu 12 Mart 1921 tarihli celselerinde, ayakta ve her kıt'ası uzun uzun alkışlanarak dinlenilmiş olmasından da bellidir.

Hepsi, o günlerin, dinî ve millî kültürü iyi bilen seçkin kimselerinden olan ve o sırada savaşın heyecanı içinde bulunan Birinci Meclis topluluğunun bu takdir ve alkışı çok önemlidir.

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN

SEVDİĞİ MISRALAR

Meclis'in 1 Mart celsesine Mustafa Kemal Paşa, 12 Mart celsesine şair ve yazar Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlık etmişlerdir. 12 Mart toplantısında ön sırada oturan Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir heyecan içinde ve ayakta alkışlayarak şiiri dinlediği

tarikhlerde kayıtlıdır. Sonraki günlerde beste çalışmaları yapıldığı sırada, Mustafa Kemal Paşa, “Marş’ın en beğendiği yerinin: ‘Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet; Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklâl’ mısraları olduğunu” söylemiştir.

İstiklâl Savaşı kazanıldıktan sonra İstanbul’a dönen Mehmet Âkif, 1923 ve 1924 yıllarının kış aylarını yakın dostu Abbas Halim Paşa’nın davetlisi olarak Kahire’de geçirdikten sonra, Türkiye’deki siyasî gelişmeler yüzünden, 1925 yılı sonundan itibaren temelli olarak Mısır’a gitmeye mecbur olmuş ve ağır şekilde hastalanarak sevgili yurduna döneceği 17 Haziran 1936 tarihine kadar, on buçuk sene orada kalmıştır.

ÂKİF’İN KUR’AN MEALİ

Mehmet Âkif Bey’in gurbet hayatı boyunca üzerinde çalışıp bitirdiği “Kur’an-ı Kerim Meali”nin hikâyesi de, şairimizin dertlerle dolu hayatının, acıklı sonla biten bir başka safhası olmuştur. İkinci devre Millet Meclisi’ndeki dindar mebusların, Diyanet İşleri Başkanlığı adına yapılması için karar çıkarttıkları, Kur’an’ın Türkçe meal ve tefsirinin hazırlanması işinde, mealin yapılması vazifesi, herkesin müşterek arzusu ile Âkif Bey’e verilmişti. Tefsiri ise Elmalılı Hamdi Efendi yapacaktı.

Âkif Bey, çok mes’uliyetli bulduğu ve çekindiği bu işi, âlim arkadaşlarının ısrarları ile kabul edip tamamladı. Ancak 1930’lu yıllarda başlatılan “Dinde Reform” cereyanı, dinin esasını bozucu yayınlar, Ezan’ın aslının kanun zoruyla yasaklanması, okuyanların hapsedilmesi ve Kur’an’ın namazlarda da zorla tercümesinin okutulacağı haberleri, Âkif Bey’i çok üzdü; bu kötülüğü âlet edileceğinden korktu ve meali Türkiye’ye göndermedi.

MEAL NE OLDU?

Türkçe konuşan Müslümanlar için hem din, hem de lisan bakımından çok kıymetli olan ve zamanın en iyi Türkçe ve Arapça bilen, samimi bir Müslüman edibi tarafından yapılmış olan bu eser, ne yazık ki kendisine emanet edilen zatın yakınları tarafından 1961 yılında – Âkif Bey’in vasiyeti yerine getiriliyor zannı ile – yakılıp yok edilmiştir.

Cenâb-ı Hak, sanki ona, “Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ/ Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.” dedirtecek kadar çok sevdiği vatanından ayrı kalmasının ızdırabını hafifletmek için, bu vazifeyi takdir etmiş, onu yüce kitabı ile meşgul ve teselli kılmış ve sonunda her ikisini de dünyadan çekip almıştır.

ÇOK SIKINTI ÇEKTİ

Mehmet Âkif'in hayatı, dinî, millî ve vatanî dertlere üzülmelerinin yanında, maddî olarak da sıkıntı içinde geçmişti. Daha on beş yaşında iken, çok sevdiği babasının vefatı, arkasından iki kere evlerinin yanması ve az bir gelirle yoksul kalmaları, gençliğinin mahrumiyet içinde geçmesine sebep olmuştur. Sonraki yıllarda ise, hür düşünceli ve doğrucu bir fikir adamı olması ve hiçbir hizip veya partiye yaklaşmaması, onu daima büyük zorluklar içinde bırakmıştır. Dergisi, iktidardaki partiler tarafından defalarca, uzun sürelerle kapatılmıştır. Üniversitedeki hocalığından ayrılması da, dergisinde tenkit ettiği politikacıların baskısı ile olmuştur.

Mehmet Âkif, Kahire'deki on buçuk yıllık ikameti sırasında da, eşinin hiç geçmeyen nefes darlığına ve asabî bir hastalığa tutulmuş olması, çocuklarının başıboş kalması ve maddî imkânsızlıklar yüzünden çok sıkıntı çekmiştir.

Gerek milletvekilliği, gerek memuriyetleri ve gerekse Millî Marş şairi veya "Safahat" gibi bir millî destan ve kültürümüz için bir eser-i muazzamın sahibi oluşu sebebiyle defalarca hak ettiği emekli maaşının – ne yazık ki - kendisinden esirgenmesi de buna sebep olmuştur. (Maaşı ölümünden üç ay önce dostlarının gayretiyle bağlanabilmiş, ancak yine de birikenlerden ve ikramiyesinden, kendisi de, yoksul ve kederli ailesi de mahrum ve mahzun bırakılmıştır.)

ANTAKYA'DA

Kahire'de rahatsızlanan Âkif, hava değişimi için 1935 yılı Temmuz ayında Cebel-i Lübnan'a gitti. Âliye'nin yanında Sûku'l-Garb köyünde otele yerleştirildi. Ağustos başında ise, vefakâr eski dostlarının kendisini davet etmesi üzerine, Antakya'ya geldi.

Antakya o sırada henüz Fransız idaresinde bulunuyordu. Âsi Nehri kıyısında gençlerle dolaşırken "Antakya'yı nasıl buldunuz?" diye sorulunca, "...Havada bir ağırlık var" diyerek şu kıtayı söylemişti:

Vîrânelerin yasçısı baykuşlara döndüm,

Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.

Gül devrini bilseydim onun, bülbül olurdum;

Yâ Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?...

HASTALIĞI, ÖLÜMÜ VE MEZARI

Âkif Bey, son üç yılında Kahire Üniversitesi'nde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Ancak Mısır'da uzun müddet kalan yabancılara bilhassa musallat olan "siroz" hastalığına tutulmuş ve durumu ağırlaşınca, 17 Haziran 1936'da İstanbul'a dönmüştür.

İstanbul'da yine Abbas ve Said Halim Paşa ailelerinin yardımıyla tedavi olunmuşsa da şifa bulamayıp 27 Aralık 1936 tarihinde vefat etmiştir. Hastalığında da resmî bir alaka görmeyen İstiklâl fiairi'nin cenazesi, birkaç kişi ve çıplak bir tabutla Beyazid Camii'ne getirilmiş; ancak vefatını duyan ve ağlayarak koşup gelen üniversiteli gençler tarafından bayrağa ve Kâbe örtüsüne sarılarak, etrafında nöbete durulmuştur.

Namazdan sonra mezarlığa kadar tabutu omuzlarda götürülen bu büyük insan ve büyük Müslümanın naaşı, kefenin üzerine bayrak sarılarak ve "İstiklâl Marşı" okunarak kabrine konulmuştur.

Kabri – bugün - Edirnekapısı'ndaki "fiehidlik"te "Mehmet Âkif Ersoy Meydanı"ndadır.

SEVİLEN MİLLET BÜYÜĞÜ

Merhumun doğduğu evin yerinde (Sarıgözel, Bâlî Paşa caddesi, no.63-3) bulunan Barcın Apartmanı'nın ve vefat ettiği yer olan Mısır Apartmanı'nın cephelerine, 1999 yılında, MÜ İlâhiyat Fakültesi Vakfı "Mehmed Âkif Araştırmaları Merkezi"nin teşebbüsü ve mahallî belediyelerin işbirliği ile, bu bilgileri taşıyan birer levha çakılmıştır.

Safahat, bugün Türkiye'de en çok ve hiç kesilmeden basılan, yayılan ve okunan bir eser olduğu gibi, Âkif merhum da her sene artan bir sevgi ve saygı ile milletçe benimsenmekte ve anılmaktadır. Hakkında birçok yazılar, kitaplar yazılmakta, araştırmalar yapılmakta, onun ve işaret ettiği İlâhî "sırâtı müstakim"ın hayatımızdaki vazgeçilmez değeri, her gün daha kesin bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ne mutlu o millete ki içinden çıkan ve onun için kendisini feda eden, iman kahramanı büyük evlatlarının kıymetini bilir ve onlardan istifade eder.

ESERLERİ

Mehmet Âkif Ersoy'un eserlerini aşağıdaki şekilde tasnif ederek ele alabiliriz:

I. ŞİİRLERİ

1. Safahat Dışında Kalmış Şiirler;
2. Safahat.

II. NESİR YAZILARI

1. Tefsirler;
2. Va'azlar;

3. Makaleler;
4. Tercümeler;
5. Mektuplar.

I- ŞİİRLERİ

1. SAFAHAT DIŞINDA

KALMIŞ ŞİİRLER

Mehmet Âkif Bey, Halkalı Baytar Mektebi'nin son sınıflarında bulunduğu sıralarda (1891-93), şiirlerini zamanın dergilerine göndermeye başlamıştı. 1908 sonrasında, yazdıklarını devamlı olarak yayınlamaya başlamadan önceki yıllarda da, önemli bir şair olarak tanınmış ve kabul edilmişti. Gerek dostlarına gönderdiği manzum mektuplar ve gerek diğer manzumeleri, şiir meraklıları tarafından yazılarak elden ele yayılıyordu.

Mehmet Âkif, 1908'den önce yazdığı şiirlerinden birkaçını, 1908'den sonra neşretmekle beraber, beğenmediklerinin hepsini ortadan kaldırmıştır. Kendisinin, ikinci bir Safahat hacminde olduğunu söylediği eski şiirlerinden, sadece, 1900'den önce yayınlanmış olanlarla, ele geçen mektuplarında bulunanlar ve meraklıların defterlerinde kalanlar kurtulmuşlardır.

2. SAFAHAT

"Safahat", Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerini topladığı yedi kitaplık şiir külliyyâtının adıdır. İçinde 11.240 mısra tutan 108 şiir bulunmaktadır.

Birinci kitap, yalnız "Safahat" adını taşır. Bundan başlayarak sıra numarası almış bulunan öteki kitapların ayrıca isimleri vardır. Müstakil ciltler hâlinde ve farklı zamanlarda birkaç baskı yapmış olan kitaplar, latin harfli baskılarından önce bir arada, tek cilt içinde yayınlanmamıştır. Yedi kitabın ilk altısının bütün baskıları İstanbul'da, yedinci kitabınki ise Kahire'de yapılmıştır.

Safahat'ı teşkil eden yedi kitabın mısra sayıları ile eski harflerle yapılmış baskılarının tarihleri şöyledir:

1. *Safahat*: 44 şiir, 3084 mısra. Üç baskı: 1911, 1918, 1928.
2. *Süleymânîye Kürsüsünde*: Bir şiir, 1002 mısra. Dört baskı: 1912, 1914, 1918, 1928.
3. *Hakkın Sesleri*: 10 şiir, 482 mısra. Üç baskı: 1913, 1918, 1928.
4. *Fâtih Kürsüsünde*: Bir şiir, 1692 mısra. Dört baskı: 1914 (iki baskı), 1918, 1924.

5. *Hâtıralar*: 10 şiir, 1314 mısra. Üç baskı: 1917, 1918, 1928.

6. *Âsım*: Bir şiir, 2292 mısra. İki baskı: 1924, 1928.

7. *Gölgeler*: 41 şiir, 1374 mısra. Bir baskı: 1933.

Safahat, 1943 yılından itibaren yeni harflerle de basılmaya başlanmıştır. Şimdiye kadar yüz defadan fazla ve beş yüz bin adet kadar basılmış olan “Safahat”, yurdumuzda en fazla alınan ve okunan, bir şiir ve fikir kitabıdır.

“*Safahat*”: “Safhalar, devreler, dönemler” ve “görünümler, manzaralar” demektir. (“Kötülük, rezillik...” demek olan “sefahet” kelimesiyle karıştırmamalıdır.) Safahat’ı teşkil eden manzumelerin tamamı “aruz” vezni ile yazılmıştır. Şiirlerin uzunluğu bir kıt’adan, 2292 mısra’a kadar değişmektedir. Mehmet Âkif, “İstiklâl Marşı”nı “milletin malıdır” diyerek Safahat’a almamıştır. “Çanakkale Şehidleri” adıyla meşhur olan şiir ise “Âsım” kitabında bulunmaktadır.

II- NESİR YAZILARI

1. TEFSİRLER

Mehmet Âkif’in tefsir yazılarının hepsi elli yedi tanedir. Bunların on sekizi manzum olarak yazılmış olup, Safahat’a alınmışlardır. Elli üç tanesi âyet ve dört tanesi hadis üzerine yazılmıştır. Çoğunun uzunluğu bir sayfadan azdır. Âkif Bey, memleketin ve halkın o günkü meselelerine hitap eden bir veya birkaç âyet veya hadîsi mevzu alarak, okuyuculara onlarla yol göstermeye çalışmıştır. Dolayısıyla bu yazılar, tefsir ilmi bakımından değil, zamanın meselelerine bakış açısından mühimdirler.

2. VAAZLAR

Mehmet Âkif Ersoy’un bir tanesi kitap içinde yayınlanmış, diğerleri konuşma sırasında Eşref Edib tarafından tesbit edilmiş olan, dokuz konuşması, va’azı (mev’izası) vardır. Bunlardan birincisi, bir kulüpte konuşma şeklinde yapıldıktan sonra, “*Mevâiz-i Dîniye*” kitabında yayınlanmıştır. Kalan sekiz va’azın üçü Balkan Harbi içinde İstanbul’un üç büyük camiinde (Beyazıt, Fâtih, Süleymâniye); birisi Balıkesir Zağnos Paşa Camii’nde; üçü ise Kastamonu’da Nasrullah Camii’nde ve şehrin kazalarında verilen va’azlardır. Her bakımdan çok önemli konuşmalardır.

3. MAKALELER

Çeşitli cemiyet, edebiyat ve fikir meseleleri üzerine, makale, sohbet ve hatıra şeklinde kaleme alınmış elli yazıdan ibarettir. Bunların on yedisi “*Hasbihâl*”, on biri “*Edebiyat Bahisleri*”,

dördü “*Eski Hâtıralar*”, ikisi “*Letâif-i Arabdan*” genel başlıkları altında –bazan ikinci bir başlık daha taşıyarak– yayınlanmışlardır. On beşinin ise ayrı başlıkları vardır. Mehmet Âkif’in düşünceleri, bilgisi, kültürü ve irfanı, çok samimî bir dille kaleme aldığı bu yazılarında görülmektedir.

4. TERCÜMELER

Mehmet Âkif, 1908’den sonra, hepsi de dergisinde yayınlanmış ve 268 tefrika devam etmiş olan 55 ayrı tercüme yapmıştır. Bunların birkaçında “*Sa’dî*” takma adını kullanmıştır.

Tercümeler, beşi Arapça ve biri Fransızca yazmış olan altı yazardan yapılmıştır. Tercümelerin yazar ve tefrika sayısı bakımından dağılışı şöyledir: Ferid Vecdi: 7 tercüme, 73 tefrika/M. Abduh: 31 tercüme, 48 tefrika / A. Refik: Bir tercüme, 3 tefrika / Şeyh Şiblî: Bir tercüme, 10 tefrika/A. Câviş: 13 tercüme, 122 tefrika/Said Halim Paşa (Fransızca): 2 tercüme, 12 tefrika... Kitap olarak basılmış tercümeleri:

1. “*Müslüman Kadını*”,Ferid Vecdi; 2. “*Hanoto’nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh’un İslâm’ı Müdâfa’ası*”, 3. “*İslâmlaşmak*”, Said Halim Paşa; 4. “*Anglikan Kilisesine Cevap*”, Abdülaziz Câviş; 5. “*İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler*”, Abdülaziz Câviş.

5. MEKTUPLAR

Hâlen elli kadar mektubu ve bazı mektup parçaları yayınlanmış bulunan Mehmet Âkif’in, dağınık hâlde, bazı kimselerin elinde birkaç yüz mektubunun bulunduğunu tahmin etmekteyiz. Bunların toplanarak yayınlanması, şairimizin düşünceleri, hayatı ve yakın tarihimiz bakımından çok faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Mehmet Âkif Ersoy, 5. baskı, İstanbul 2004, 318 sayfa, Kaynak Yayınları.
2. Mehmed Âkif, Mısır Hayatı ve Kur’an Meâli, 2. baskı İstanbul 2005, 360 sayfa, Şûle Yayınevi.
3. Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar, 3. baskı, İstanbul 2000, iki cilt, 254+248 sayfa, M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı, Mehmet Âkif Araştırmaları Merkezi yayını, 3.cilt basılıyor.
4. Mehmed Âkif, yazar: Süleyman Nazif; hazırlayan: M.E.Düzdağ, eski harfli asıl metinle karşılıklı sayfalar halinde ve notlar ilavesiyle, İstanbul 1991, 7+102+140 sayfa, İz Yayıncılık.

5. Safahat: Kültür Bakanlığı, İz, Gonca, Őle, M İlahiyat Fakültesi Vakfı, İnkılap, Çağrı Yayınları için hazırladığımız (halk baskısı, tenkidli basım, eski yazı tıpkı basım gibi) eřitli baskılar (1987-2006). Her biri 700 sayfanın üzerinde hacimlerde bulunan bu neşitlerin baş tarafına Ākif ve eserleri hakkında yüz sayfadan fazla tutan (Giriř)ler ve sonuna (Safahat Dışındaki şiirler) ile (Safahat Rehberi) ve (İndeks) bölümleri eklenmiştir.